

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CREAȚIEI PICTORULUI NICOLAE IRIMIE

de
MARIA ZINTZ

Repunerea creației unor artiști mai puțin cunoscuți azi în circuitul de valori culturale, prin studii sau prin organizarea de expoziții, reconsiderarea lor constituie pentru istoricul de artă, mai cu seamă când lucrează într-un muzeu, o îndatorire și totodată o preocupare firească. Este ceea ce ne-am propus și cu pictorul Nicolae Irimie, deși dispunem de puține date legate de viața și opera sa.

Cu toate că Nicolae Irimie a lucrat la Oradea în perioada dintre cele două războaie mondiale și s-a bucurat de aprecierea publicului, activitatea sa fiind consemnată de câteva ori și în revistele *Familia* și *Cele Trei Crișuri*, el s-a aflat mai apoi într-un con de umbră. La aceasta a contribuit, fără îndoială, și faptul că în 1940 Irimie a plecat definitiv din Oradea, mutându-se la Deva, dar și modestia sa, lipsa de interes pentru publicitate.

Pictorul s-a născut la Deva, în 10 decembrie 1890. A urmat în orașul natal *Liceul real*, luînd bacalaureatul în 1911. În același an se înscrie la Școala superioară pentru pregătirea profesorilor de desen din Budapesta, unde obține în 1918, diploma de profesor de desen artistic și geometrie. După absolvirea Școlii, timp de un an își continuă și își aprofundează studiile de compoziție, desen, culoare prin muzeele din Viena. De altfel, preocuparea pentru studiu va rămîne constantă, urmărită cu pasiune, pe parcursul întregii sale activități artistice. Numit profesor de desen la Școala normală de băieți din Arad el își începe activitatea de pedagog și dascăl, continuată la Școala de arte și meserii din Satu Mare iar în anul 1920, la Liceul Emanuil Gojdu din Oradea unde va rămîne pînă în anul 1940, cînd odată cu odiosul act de rupere a unei părți a țării și de cedare a sa Ungariei hortyste, Nicolae Irimie se stabilește la Deva, despărțindu-se însă greu de orașul pe care l-a slujit cu talentul și munca sa timp de 20 de ani¹.

Foștii elevi își amintesc cu plăcere, cu o vie emoție și astăzi, de profesorul Nicolae Irimie, de personalitatea sa artistică. Impetuos, jovial dar

---

¹ Teodor Neș, Iosif Sălăjan, Emil I. Roșescu, *Monografia Liceului Emanuil Gojdu la 50 de ani*, Oradea, 1971, p. 51.

și preocupat în permanență de studiul desenului, a compoziției, a vechii picturi bizantine pentru care avea o mare admirație, notînd, desenînd oriunde și pe orice, chiar și pe cataloagele de clasă, era firesc să pară elevilor distrat, boem, cu un comportament mai pitoresc în comparație cu rigoarea și sobrietatea altor profesori. Dar el a rămas în amintirea celor care l-au cunoscut în primul rînd ca un artist cu preocupări complexe și pasionate, abordînd în egală măsură pictura de șevalet și pictura monumentală.

Trebuie menționat că în perioada în care Nicolae Irimie a lucrat la Oradea, avea loc o adevărată renaștere culturală. S-au înființat noi școli românești, societăți științifice și culturale, reviste și ziare în limba română și maghiară. Începînd cu martie 1926, după două decenii de la dispariția revistei *Familia*, a fost întemeiată o altă publicație cu același titlu, care urmărea să continue tradiția celei vechi, în noile condiții ale întregirii țării, apărînd în lăceastă a doua serie pînă în 1929, iar în a treia serie, din 1932 pînă în 1940². De asemenea, în 1920 se înființase la Oradea și o altă revistă culturală, *Cele Trei Crișuri*, datorată Reuniunii „Cele Trei Crișuri”, cu o activitate susținută pentru sprijinirea manifestărilor teatrale, muzicale, plastice, literare, pentru educarea culturală a maselor³. S-au înființat mai multe societăți, de cultură și profesionale, cea mai veche fiind *Astra*, filială a Astrei din Sibiu, începînd cu 1900. În 1922 ia naștere o filială a Ateneului român din București, cu aceleași scopuri educaționale. Să amintim că a mai fost redactată încă o revistă *Aurora*, în limbile română și maghiară ce milita pentru o colaborare cît mai eficientă între intelectualii celor două naționalități, în vederea promovării unei arte autentice, pentru o mai bună înțelegere între oameni⁴. Nu putem omite nici *Universitatea liberă*, „*Emanuil Gojdu*” ce a activat între 1925—1931, *Societatea de arheologie*, *Casa națională a județului Bihor*. Au loc conferințe, șezători literare, audii muzicale, iar teatrul prin cele două secții ale sale are un repertoriu cu un nivel artistic superior. Era firesc ca și viața artistică din domeniul plasticii să devină mai intensă. Se organizează expoziții personale și colective ale artiștilor orădeni, dar în același timp au loc schimburi de expoziții și cu alte orașe. Se înființează și un Salon de artă plastică, la care vor participa și pictori din centrele învecinate. Cîțiva dintre artiștii orădeni vor participa aproape anual la Salonul oficial din București. În revista *Cele Trei Crișuri* găsim știrea despre „deschiderea expoziției internaționale de artă plastică — pictură, cusături, broderie, artă veche”⁵. Tot acum sînt amplasate în oraș cîteva statui și busturi ale unor oameni de cultură remarcabili, ca cele ale lui Iosif Vulcan, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Ștefan O. Iosif și se are în vedere, de asemenea, restaurarea unor monumente de artă, decorarea lor cu pictură murală.

² Lucia Cornea, *Revista Familia, Seria a II-a (1926—1929). Indice bibliografic*. În *Crista*, X, Oradea, 1980, p. 703—732.

³ Aurel Roșu, *Contribuții la cunoașterea vieții cultural-artistice din Oradea în perioada interbelică*, p. 327—335.

⁴ Mircea Țoca, *Artă plastică în revista „Aurora” din Oradea*, p. 335—353.

⁵ *Cele Trei Crișuri*, 1920, nr. 5. p. 31.

Acesta era deci climatul în care și-a desfășurat activitatea de profesor și de artist Nicolae Irimie. Expozițiile personale deschise între 1923—1926 i-au consacrat numele în lumea artistică, lucrările fiindu-i cumpărate toate de către amatori de artă de fiecare dată. Deși se cunosc pînă în prezent puține lucrări la Oradea, Irimie a avut o activitate bogată, cu preocupări tematice diverse. Interesat de pictura monumentală, el a urmărit să-și creeze un stil al său, învățînd din arta bizantină și postbizantină, cu specific românesc. Monumentele pictate de el în acea vreme demonstrează respectul ce-l avea pentru vechea artă bizantină și românească. Într-un articol din 1926, Iosif Pogan, menționa că „opera sa cea mai serioasă o formează compozițiile, studiile și schițele pentru portrete, studiile de anatomie, de nuduri și teoretice”⁶. Această remarcă, este confirmată și de către foștii săi elevi, dar din păcate nu știm dacă mai există compozițiile și unde anume. De asemenea se știe că Irimie a fost și autorul unor lucrări cu tematică istorică, printre altele al unui triptic pictat după 1930, dedicat mării Uniri din 1918 și unor patrioți martiri ce-au luptat pentru această cauză și împlinire națională, Ioan Ciordaș și Nicolae Bolcaș — compoziție monumentală, impresionantă prin sentimentul ce-l degajă⁷.

Nicolae Irimie este cunoscut mai ales ca pictor de peisaje și naturi moarte cu fructe și flori. A pictat adeseori Crișul cu malurile sale, în toate anotimpurile, dar mai cu seamă la începutul toamnei. De la ferestrele Liceului E. Gojdu el putea privi și picta un peisaj generos ce-i punea probleme complexe de compoziție, desen și culoare. Aceste imagini din tablourile sale sînt și documente ale epocii, pentru că nici podul ce-și arcuia balustrada, traversînd Crișul și nici căsuțele pitorești de pe celălalt mai nu mai există, înlocuite fiind cu alte construcții. Doar în ultimele planuri se mai pot recunoaște dealurile viilor, cu case presărate în pantă și de-a lungul coamelor. Acest crîmpei al peisajului orădean, cu mici schimbări în funcție de unghiul de vedere, de fereastra de la care își nota imaginea, apare în numeroase tablouri de Irimie. Muzeul Țării Crișurilor are în colecția sa șase tablouri semnate de el, dintre care unul reprezintă un *Peisaj cu malul Crișului* (ulei pe pînză; 875×1 200 mm; semnat și datat dreapta jos, cu roșu: N. Irimie (19)31. Inv. 281). Este pictat la începutul toamnei, tabloul fiind scaldat într-o lumină galbenă, caldă, solară, în acord cu temperamentul impetuos al artistului, într-o vedere panoramică. Este de semnalat că Irimie a aderat în această perioadă la viziunea impresionistă, că peisajele sale sînt scaldate într-o lumină mediteraniană, urmărind să reconstituie atmosfera luminoasă a priveliștilor surprinse în plin soare. Tablourile aduc astfel o notă aparte, proprie în contextul picturii din această zonă.

Elementul principal pictural în aceste lucrări este culoarea, așternută în primul plan într-o pensulație mărunță, ea împlinind parțial și funcția de a construi perspectiva planurilor succesive, într-o deschidere spațială amplă. Sentimentul liric al peisajelor sale orădene are o mare intensitate,

⁶ Iosif Pogan, în *Familia*, 1926, nr. 1, p. 12.

⁷ Conform afirmației pictorului Aurel Pop.

lumina jucind și ea un rol important, fără a dizolva culoarea. Pictorul, consemnează printr-un joc alert al acordurilor de culoare (predominând roșul cărămiziu, nuanțele de verde, albastru, galben și ocru) aspectele unui peisaj familiar, căruia îi descoperă poezia, îi evidențiază pitorescul și atmosfera specială, animată de personajele umane ce apar doar ca mici pete de culoare intensă, saturată de lumina solară. Pictor în primul rând al imaginilor înșorite, el păstrează însă conturile formelor, căutând să surprindă ritmurile largi ale unor spații întinse, ale unor culori cărora vrea să le mențină consistența și concretețea sugestivă. În felul acesta apropierea de impresionism înseamnă pentru Nicolae Irimie mai curând o înclinație sufletească, bucuria exprimării prin culoare pe care o vrea luminoasă, intensă. Acestei viziuni îi aparține și tabloul cu același subiect, *Malul Crișului*, aflat într-o colecție particulară, surprins de la o fereastră a Liceului Gojdu (ulei pe carton, 700×1 000 mm, semnat și datat dreapta jos, cu roșu N. Irimie (1)928). Și aici pe malul înalt al Crișului, văzut de sus, apar cșuțele mici, în planuri suprapuse, cu acoperișurile scăldate în lumina soarelui. Apa are reflexe albastre-gri, iar în ultimul plan, cel al dealului se văd căsuțe și pomi, rediate prin câteva pete mici de culoare. Totul respiră o plenitudine a naturii, formele părind mai curând să absoarbă lumina, decît să se lase doar învăluite de ea. Artistul este totodată și adeptul unei arhitecturi destul de riguroase pe care se sprijină compoziția, al unui echilibru pe care îl urmărește și în aceste peisaje luminoase în care realitatea locului este respectată, chiar dacă ea îi oferă prilejul desfășurării vervei sale și ale unor acorduri cromatice decorative și lirice, în care soarele și substanța, seva culorii este păstrată. Prin această dragoste de lumină și de culoare pictura lui Irimie se încadrează firesc și cu un drept de necontestat în arta românească interbelică. Dar Nicolae Irimie a pictat natura și în alte anotimpuri. Într-o altă colecție orădeană se află un *Peisaj cu malul Crișului*, pictat iarna (ulei pe carton; 700×1 000 mm, semnat dreapta jos, cu roșu N. Irimie; nedatat). Tabloul este scăldat într-o lumină perlat-albăstruie. Compozițional, imaginea se axează pe oblica creată de apa Crișului cu reflexe gri-albăstrui. Pe malul drept, acoperit cu zăpadă, pictată în mici pete împăstăte de albastru și ocru-gri, se profilează formele întunecate ale copacilor, cu câteva nuanțe de ocru-oranj, într-o pensulație mărunță, ce înviorează eulorile reci, predominante. Copacii înalți, trasați prin tușe lungi, verticale, intră în dialog compozițional cu panglica oblică a apei și cu conturile orizontale, ușor ondulate ale dealurilor ce subliniază coamele dealului la orizont. Irimie sugerează pregnant atmosfera de iarnă, senzația de frig și a dezolării momentane.

Dacă în tematica peisagistică din perioada orădeană Crișul a constituit subiectul preferat al lui Nicolae Irimie, fiind de altfel și elementul ce-i conferă orașului un specific și un farmec numai al său, după plecarea la Deva, vechea cetate, ce domină din înălțimea dealului tot spațiul din jur, pînă departe, l-a atras pe pictor și devine leit-motivul unor numeroase tablouri. Cetatea Devei apare și în cele cinci tablouri din colecția Muzeului Țării Crișurilor care se alătură peisajelor orădene. El privește și observă cetatea adesea chiar din curtea casei sale, pe care o și cuprinde

nu odată în aceste tablouri. Dar în alte peisaje, pictorul urmărește cetatea parcă obsedat, o vede am putea spune, din toate unghiurile, înconjurînd-o apropiindu-se de ea sau din contră, de la o distanță ce conduce totuși mereu și mereu numai spre ea, fără a pierde din vedere însă lucrurile, formele din preajmă, Irimie fiind un observator atent al realității pe care o respectă și o reprezintă cu fidelitate. Culoarea în aceste tablouri se așterne în pete mai compacte, mai puțin mărunțite ca în peisajele ordene dar lumina continuă să aibă un rol deosebit de important, creind o atmosferă cromatică unitară. În două peisaje de iarnă el reia subiectul cu clădirile casei din prim plan, colțul din dreapta fiind dominat de un copac desfrunzit, puternic reliefat. În ultimul plan, se vede dealul cu cetatea în vîrf. În *Peisajul de iarnă*, cu nr. de inventar 497 (ulei pe carton; 600×475 mm; nesemnat, nedatat) peisajul este scaldat într-o lumină ce determină umbre albăstrui, formele evidențiindu-se mai pregnant, cu conture energic trasate. Copacul domină primul plan, deși este văzut fragmentar, ritmînd compoziția pe verticală. La orizont apare cetatea în sens de permanență, de veghe spirituală. În celălalt, *Peisaj de iarnă* (ulei pe placaj; 370×537 mm; semnat dreapta jos, cu roșu: N. Irimie; nedatat. Inv. 498), compoziția se organizează pe orizontală ivindu-se într-o lumină perlată, ușor albăstruie. Se degajă un sentiment de singurătate accentuat de forma copacului văzut în întregime aici, înclinat ușor spre dreapta, ca într-un efort de evadare, contracarat prin contrapunctul creat de o creangă orientată spre stînga, ce sugerează un dialog dramatic. Acoperișurile sînt acoperite cu o zăpadă alb-albăstruie, la fel și dealul dominat de cetatea Devei. În celelalte trei tablouri ale muzeului, cetatea apare în aceeași perspectivă largă. Sînt două peisaje de vară sau de început de toamnă. În peisajul cu nr. de inv. 499 (ulei pe placaj; 370×405 mm; nesemnat; nedatat), cetatea apare la stînga, spre ea urcînd rînduri de pomi redați prin cîteva pete mici, galben-oranj, în dreapta deschizîndu-se un spațiu amplu, cu căsuțe cu acoperișurile roșu-mov. La orizont se profilează munții albăstrui. Într-un alt tablou (ulei pe carton; 292×364 mm; nesemnat; nedatat, Inv. 500), peisajul este tratat mai simplificat, acoperișurile caselor sînt pictate doar cu cîteva pete, iar dealul cetății este subliniat cu contur albastru. Peisajul cu nr. de inv. 501, (ulei pe carton; 204×250 mm; semnat dreapta sus cu roșu; (N. Irimie; nedatat) a fost pictat într-o lumină caldă de vară, în plin soare. Se văd căpițe de fin în ocră cald, copaci verzi — predominînd nuanțele de verde deschis —, acoperișurile roșcate ale unor case, iar în ultimul plan, la fel, cetatea ce domină spațiul. Se observă că aceste construcții nu-și pierd rigoarea, artistul urmărind să susțină ritmul într-un dialog echilibrat al culorii cu forma, cu conturul ei, chiar dacă ea, culoarea, are un rol important în sugerarea unei anumite atmosfere, a unui anumit sentiment. Irimie a fost atent de asemeni la efectele luminii în aerul care învâluie lucrurile dar fără ca prin aceasta să le fie contestate valorile formale și cromatice locale pe care le-a consemnat cu o evidentă dragoste pentru materie, pentru concret, încercînd să-i surprindă frumusețea și poezia.

• Irimie a fost și pictor de naturi moarte, aici făcînd adeseori concesii pentru a mulțumi desigur pe amatorii de artă cu un gust îndoielnic, sau

neavizați. A fost o mare eroare din parte-i, pentru că pictorul a avut o sensibilitate înăscută pentru culoare pe care și-a cultivat-o mereu ca și un simț al echilibrului formal și compozițional. Și mai ales a știut să sugereze atmosfera locului și a momentului înfățișat.

Lipsa pînă în prezent a unor date importante privind activitatea de după 1940 și pe care vom încerca să le completăm în viitor ne împiedică să tragem și alte concluzii privind activitatea acestui artist, așa cum s-a văzut complexă, chiar dacă prea puțin cunoscută. Nicolae Irimie și-a format stilul său pictural pe un suport alcătuit din determinări stilistice diferite, la care au contribuit studiile academiste de la Budapesta și Viena influențele inevitabile, oricît de reduse ale Coloniei de la Baia Mare, la care așa cum am menționat s-a adăugat, prin opțiunea pictorului deja matur studiul picturii bizantine. De impresionism și postimpresionism el s-a simțit legat structural. Dar, asemeni majorității pictorilor români ce-au apelat la procedee impresioniste, ori de cîte ori le-au socotit a fi pe potrivă temperamentului lor coloristic, a aspirației de a reprezenta lumea învăluită în lumină, a fost și el preocupat de echilibrul compozițional, marcat de respectul pentru formă. Chiar dacă Nicolae Irimie este un pictor mai modest pe scara valorilor picturii românești cu înalte culmi așa cum se știe, de talie mondială, el își are totuși un loc al său distinct artistic. În alte studii vom continua să-i prezentăm mai complet personalitatea artistică.